

УДК 336.7:504.03:330.59

DOI:10.32680/2409-9260-2021-11-12-288-289-20-26

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РИНКУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНУ СФЕРУ

Гаряга Л. О., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку, Черкаський інститут Університету банківської справи, м. Черкаси, Україна
e-mail: garyaga@ukr.net
ORCID:0000-0002-5266-797X

***Анотація.** Метою статті є дослідження впливу трансформації фінансового ринку на соціально-екологічну сферу. Здійснення розрахунків базувалося на використанні методології кореляційного аналізу. У статті проаналізовано вплив трансформаційних процесів фінансового ринку на соціально-екологічну сферу у контексті концепції сталого розвитку та виявлено переважно низький та середній рівень кореляційного зв'язку між показниками трансформації фінансового ринку та індикаторами соціальної сфери та низький рівень кореляційного зв'язку показників трансформації фінансового ринку та індикаторів екологічної сфери в Україні за період 2002-2020 рр. Практична значимість даної роботи полягає у встановленні взаємозв'язку між показниками трансформації фінансового ринку та індикаторами соціально-екологічної сфери.*

***Ключові слова:** фінансовий ринок, трансформація фінансового ринку, соціальна сфера, екологічна сфера.*

THE IMPACT OF FINANCIAL MARKET TRANSFORMATION ON THE SOCIAL AND ECOLOGICAL SPHERE

Hariaha Lesia, Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Cherkasy Institute of the University of Banking, Ukraine
e-mail: garyaga@ukr.net
ORCID:0000-0002-5266-797X

***Abstract.** The purpose of this article is study of the impact of financial market transformation on the socio-environmental sphere. The methods used to conduct the research are the correlation analysis. Results of the article. The article analyzes the impact of financial market transformation processes on the socio-environmental sphere in the context of the concept of sustainable development. To study the transformation of the financial market, indicators were selected that characterize this process from different angles: the ratio of financial corporations' assets to GDP; the ratio of assets of other deposit-taking corporations to GDP; banking market concentration indicator; the ratio of bank loans to GDP; capitalization of the securities market to GDP; the ratio of government bonds to GDP; the growth rate of the monetary aggregate M2; the ratio of gross insurance premiums to GDP. Examining the impact of financial market transformation on the socio-environmental sphere in Ukraine for the period 2002-2020, we found the following: financial market transformation indicators and social indicators have mostly low and medium levels of correlation; financial market transformation indicators and environmental indicators have almost no correlation. Regarding the social sphere, the processes of transformation of the banking and insurance sectors of the financial market have the greatest impact on its indicators. However, there is virtually no correlation between financial market transformation indicators and selected environmental indicators, with the exception of the average level of the ratio of gross insurance premiums to GDP and emissions of pollutants into the atmosphere. Further research on the impact of financial market transformation processes on the socio-environmental sphere will reveal the strength and nature of this relationship, which is an important characteristic for understanding the relevant trends in the implementation of the concept of sustainable development. The practical importance of this work lies in the establishing the relationship between indicators of financial market transformation and indicators of the socio-environmental sphere.*

***Keywords:** financial market, financial market transformation, social sphere, ecological sphere.*

JEL Classification: G100, I300, Q500.

Постановка проблеми. Розвиток фінансового ринку у сучасних умовах супроводжується значними трансформаційними процесами, що мають як позитивні, так і негативні наслідки для різних сфер життя суспільства. На сьогодні однією із актуальних парадигм суспільного розвитку є концепція сталого розвитку, що передбачає необхідність глибокого розуміння та дослідження взаємозв'язку та взаємовпливу економіки, суспільства та екології. Фінансовий ринок відіграє важливу роль у розвитку економіки держави. Саме тому різноманітність трансформацій фінансового ринку обумовлює необхідність дослідження їх впливу не тільки на економіку, а й на соціальну та екологічну сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методологічних

аспектів розвитку фінансового ринку присвячено велику кількість наукових праць, зокрема дана проблематика висвітлена у працях В. Баранової [1], О. Барановського [2], Р. Квасницької [3], В. Коваленко [4], О. Пластуна [5], М. Руденка [6], Ю. Сапачука [7], І. Школьник [8] та ін.

У розрізі об'єкту дослідження значної уваги заслуговують наукові праці, у яких акцентовано увагу на практичних аспектах розвитку фінансового ринку, зокрема Ю. Сапачук [6] дослідив формування стабілізаційних механізмів фінансового ринку; В. Баранова [1] виявила особливості інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку у забезпеченні економічної безпеки національного господарства; О. Пластун [5] займається проблематикою прогнозування на фінансових ринках.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Подальшого дослідження потребують проблеми впливу трансформаційних процесів фінансового ринку на соціально-екологічну сферу, особливо у контексті реалізації концепції сталого розвитку.

Мета дослідження. Мета статті полягає у дослідженні впливу трансформації фінансового ринку на соціально-екологічну сферу у контексті реалізації концепції сталого розвитку.

Основний матеріал. Оцінка впливу трансформації фінансового ринку на соціально-екологічну сферу потребує, перш за все, формування ряду індикаторів, що характеризують як трансформаційні процеси, які постійно відбуваються у фінансовій сфері під впливом різних причин та факторів, так і вибір показників, що відображають зміни у соціальній та екологічній сфері.

Для дослідження трансформації фінансового ринку та розвитку соціальної та екологічної сфер обрано показники, які з різних сторін характеризують основні напрями обраних об'єктів дослідження. Одним із критеріїв відбору була наявність у відкритих джерелах відповідних даних щодо значень показників, які необхідні для розрахунків.

Щодо трансформації фінансового ринку, то О. Барановський [2, с. 59] вважає, що індикаторами цього процесу можуть виступати показники зміни внеску фінансового ринку у ВВП країни; зміни фінансової глибини; поглиблення кредитного ринку, кредитного розриву, рівня доларизації банківських активів і зобов'язань, присутності іноземного капіталу, обсягу трансакційних витрат, конкуренції на фінансових ринках; розвитку (підвищення капіталізації) фондового ринку, розвитку страхового ринку, зміни обсягу лізингових операцій, ступеня упровадження накопичувального рівня пенсійної системи; обсягів коштів взаємних фондів і валових портфельних інвестицій в акції, розвиток ринку факторингових послуг.

Трансформаційні процеси фінансового ринку можуть пронизувати як весь ринок в цілому, так і окремі його сегменти (банківський, страховий, валютний, фондовий та інші). У даному аспекті цікавими є показники фінансової глибини, які характеризують «проникнення» фінансових відносин у суспільне життя, насиченість економіки фінансовими інститутами та інструментами та їх доступність для населення. Відповідні показники розвитку фінансового ринку співвідносяться із показниками виробничої сфери. На макрорівні фінансова глибина визначається як співвідношення відповідного показника ємкості фінансового ринку (активи, капіталізація, кредити, страхові премії тощо) до ВВП.

М. Кляйн та Д. Олівей [9] відмічають, що рівень фінансової глибини визначає здатність фінансового ринку перерозподіляти фінансові ресурси для підтримки економічного розвитку. Я. Міркін [10, с. 25] додає, що чим більша фінансова глибина економіки, тим більш зрілою, індустріальною є економіка, тим вища її операційна здатність у тому, щоб інвестиції дійшли не лише до традиційних галузей, а й до інноваційних, високотехнологічних сегментів економіки, у яких визначається її майбутнє. Саме тому як показники трансформації фінансового ринку у даному дослідженні обрано окремі показники фінансової глибини. Роз'яснення щодо складу та порядку показників трансформації фінансового ринку, що використовувались у дослідженні, наведено у табл. 1.

Дослідження впливу трансформації фінансового ринку на соціально-екологічну сферу проведемо з використанням кореляційного аналізу. Для його здійснення було побудовано масив річних даних із 2002 по 2020 рр., що включає 19 періодів та 40 пар змінних. Цей часовий ряд є репрезентативним, оскільки охоплює докризовий, кризовий та післякризовий періоди розвитку економіки. Розрахунки було здійснено з використанням пакету Excel.

Визначення впливу трансформації фінансового ринку на соціальну сферу здійснимо на основі статистичних даних показників трансформації фінансових ринків (фактори X) та показників соціальної сфери (показники Y) та визначимо коефіцієнти кореляції. Індикаторами соціальної сфери пропонується визначити темпи зростання ВВП на душу населення (Y1), очікуваної тривалості життя (Y2), середньомісячної заробітної плати (Y3), середнього

розміру місячної пенсії (Y4), індексу людського розвитку (Y5). Ці показники характеризують як матеріальний аспект соціальної сфери (заробітна плата, пенсія, ВВП на душу населення), так і фізіологічний аспект розвитку суспільства (очікувана тривалість життя). Також одним із показників розвитку соціальної сфери є індекс людського розвитку, що є інтегральним показником та охоплює площини довготривалого та здорового життя, доступу до знань та гідного рівня життя.

Таблиця 1

Склад та порядок розрахунку окремих показників, що стосуються різних аспектів трансформації фінансових ринків

Показники	Роз'яснення щодо складу та порядку розрахунку окремих показників
Відношення активів фінансових корпорацій до ВВП	Активи фінансових корпорацій включають активи депозитних корпорацій (центрального банку та банки) та інших фінансових корпорацій
Відношення активів інших депозитних корпорацій до ВВП	Активи інших депозитних корпорацій включають активи депозитних корпорацій (банків)
Показник концентрації банківського ринку	Включає суму ринкових часток трьох найбільших банків
Відношення кредитів банків до ВВП	Кредити банків включають валовий обсяг кредитів депозитних корпорацій (банків) на кінець року
Капіталізація ринку цінних паперів до ВВП	Капіталізація ринку цінних паперів включає сукупну вартість цінних паперів, що обертаються на фондовому ринку
Відношення державних облігацій до ВВП	До складу державних облігацій включають суми облігацій внутрішньої державної позики на кінець року
Темп зростання грошового агрегату М2	Грошовий агрегат М2 включає грошовий агрегат М1, переказні депозити в іноземній валюті, і інші депозити (у тому числі у національній валюті та в іноземній валюті)
Відношення валових страхових премій до ВВП	Валові страхові премії розраховуються як сума отриманих внесків від страхувальників та перестраховальників страховиками від страхування та перестраховування ризиків

Джерело: складено автором

Формалізуючи взаємозв'язок фінансового ринку та соціальної сфери логічним буде висунення гіпотези щодо позитивного впливу трансформації фінансового ринку на соціальну сферу. Надалі необхідною є перевірка цієї гіпотези за допомогою застосування кореляційного аналізу з метою її підтвердження чи спростування.

Результати здійснених розрахунків щодо впливу трансформації фінансового ринку на соціальну сферу подано у табл. 2.

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції між показниками трансформації фінансових ринків та індикаторами соціальної сфери в Україні за період 2002-2020 рр.

Показники	Темп зростання				
	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
Відношення активів фінансових корпорацій до ВВП	-0,2519	0,4041	-0,4430	-0,1633	-0,2168
Відношення активів інших депозитних корпорацій до ВВП	-0,2107	0,4676	-0,4200	-0,0680	-0,1843

Показник концентрації банківського ринку	0,1288	-0,3907	0,2311	-0,2863	0,0559
Відношення кредитів банків до ВВП	-0,1416	0,5352	-0,3892	-0,0398	-0,1383
Капіталізація ринку цінних паперів до ВВП	0,2413	0,0196	0,0995	-0,0280	0,0276
Відношення державних облігацій до ВВП	-0,3353	-0,2312	-0,2731	-0,4448	-0,1235
Темп зростання грошового агрегату М2	0,3986	-0,2937	0,5556	0,3893	-0,0490
Відношення валових страхових премій до ВВП	0,3902	0,6313	0,2576	0,5526	0,2328

Джерело: розраховано автором на підставі [12; 13]

Дані, представлені у табл. 2, свідчать про переважання низького та середнього кореляційного зв'язку між групами показників, що проаналізовані. Трансформаційні процеси фінансового ринку найбільше корелюють із очікуваною тривалістю життя, середньомісячною заробітною платою та середнім розміром щомісячної пенсії. Варто зазначити, що показник темпів зростання середньої очікуваної тривалості життя найбільше піддається впливу трансформаційних факторів фінансового сектору. Зокрема, показник має досить високий коефіцієнт кореляції із індикаторами відношення валових страхових премій до ВВП (0,73) та відношення кредитів банків до ВВП (0,53). А також середній рівень кореляції із показниками відношення активів інших депозитних корпорацій (банків) (0,46) та активів фінансових корпорацій (0,41) до ВВП. Відтак, варто відмітити прямий кореляційний зв'язок між індикатором очікуваної тривалості життя та глибиною розвитку банківського та страхового ринків. Очікувана тривалість життя може пом'якшити співвідношення між розвитком кредитного ринку лише під час кредитної експансії, у свою чергу, ВВП на душу населення може пом'якшити це співвідношення лише під час кредитної рецесії [11]. Динаміка абсолютних показників трансформації фінансового ринку та темпу зростання очікуваної тривалості життя в Україні представлена на рис. 1.

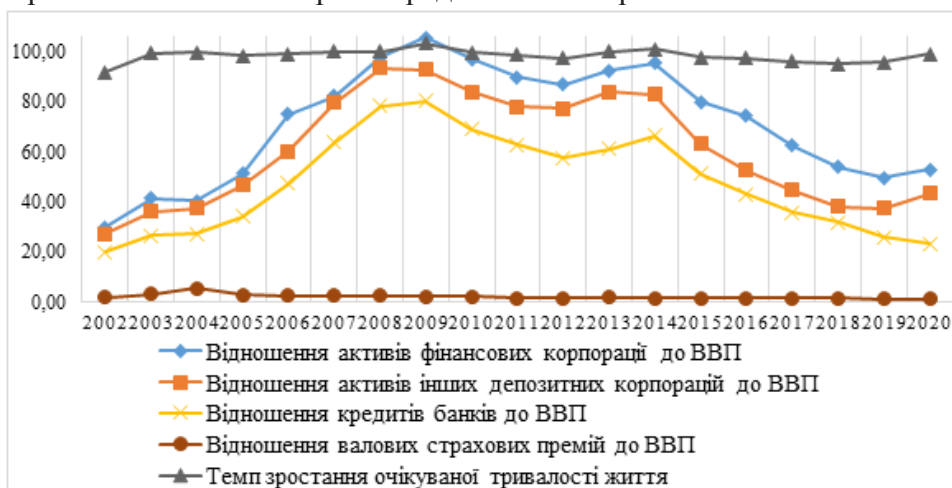

Рис. 3. Динаміка показників трансформації фінансового ринку та темпів зростання очікуваної тривалості життя в Україні за період 2002-2020 рр.

Джерело: побудовано автором на підставі [12; 13]

Дані, представлені на рис. 1, підтверджують попередню гіпотезу та свідчать про наявність зв'язку між зазначеними показниками у довготривалій перспективі. Тенденція до старіння населення має прямий зв'язок із фінансовим ринком, оскільки молоде та старше покоління мають різні переваги щодо заощаджень та інвестицій та різні потреби у фінансуванні. Отже,

можна очікувати, що вони будуть використовувати фінансові інструменти по-різному, що має відповідні наслідки для попиту на фінансові послуги. Фінансові посередники зацікавлені у побудові фінансового грамотного та інклюзивного суспільства шляхом визначення, фінансування та просування ініціатив, які можуть мати позитивний соціальний вплив.

Отже, з точки зору кореляції між показниками трансформації фінансових ринків та індикаторами соціальної сфери в Україні за період 2002-2020 рр. варто зазначити, що між показниками немає тісного кореляційного зв'язку. У загальному, можна стверджувати, що серед аналізованих пар показник двох груп, середній рівень кореляції виявлено всього у 7 пар показників із 40 досліджених. Саме тому можна стверджувати про відсутність сильного прямого або зворотного впливу трансформації фінансових ринків на соціальний розвиток країни.

Реалізація концепції сталого розвитку ґрунтується на значній увазі до екологічних чинників, оскільки відповідальність суспільства за оточуюче середовище передбачає збереження наступним поколінням придатного для життя світу. З погляду фінансового ринку, підтримка екологічної складової сталого розвитку має здійснюватися за декількома напрямками: відмова від використання забруднюючих навколишнє середовище речовин, фінансування екологічно чистих проєктів, що сприятиме розвитку нового напрямку «зелені фінанси». З точки зору фінансової ринку підтримка екологічної спрямованості передбачає декілька напрямків: відмова від використання забруднюючих навколишнє середовище речовин, фінансування екологічно чистих проєктів, що сприяло виникненню нового напрямку «зелені фінанси». У зв'язку з цим дослідимо взаємозв'язок показників трансформації фінансового ринку та окремих індикаторів екологічної сфери (індекс екологічної ефективності (Y1), капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища (Y2), викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря (Y3), поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища (Y4), загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях та об'єктах (Y5)), що подано у табл. 3.

Досліджуючи вплив трансформації фінансового ринку на екологічну сферу доцільним вбачаємо формулювання гіпотези щодо позитивного характеру такого впливу.

Таблиця 3

Коефіцієнти кореляції між показниками трансформації фінансових ринків та індикаторами екологічної сфери

Показники	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5
Відношення активів фінансових корпорацій до ВВП	-0,1423	-0,1578	-0,3058	-0,0448	0,2678
Відношення активів інших депозитних корпорацій до ВВП	-0,1464	-0,1335	-0,2338	0,0295	0,2525
Показник концентрації банківського ринку	0,1098	-0,1340	-0,3323	-0,0986	-0,2477
Відношення кредитів банків до ВВП	-0,1559	-0,1076	-0,2552	0,0567	0,2634
Капіталізація ринку цінних паперів до ВВП	0,1878	0,4533	0,3159	-0,0200	-0,0940
Відношення державних облігацій до ВВП	0,0056	-0,1756	-0,3065	-0,3106	-0,1530
Темп приросту грошового агрегату M2	0,2882	0,1589	0,3457	0,3486	0,0052
Відношення валових страхових премій до ВВП	0,1651	0,2117	0,6091	0,2805	-0,0095

Джерело: розраховано автором на підставі [12; 13; 14]

Дані, наведені у табл. 3, показують, що у досліджених показниках із 40 пар змінних лише одна пара має високий ступінь прямої кореляції та показує тісний взаємозв'язок між показником відношення валових страхових премій до ВВП та обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (коефіцієнт кореляції складає 0,6). При цьому

потенціал страхового сектору у досягненні сталого розвитку полягає у його здатності оцінювати різні види екологічних ризиків та допомагати оплачувати екологічну шкоду. Отже, розрахунки спростовують гіпотезу щодо позитивного впливу трансформаційних процесів фінансового ринку на показники екологічної сфери, оскільки кореляційні зв'язки між досліджуваними показниками слабкі або практично відсутні.

Висновки. Таким чином, дослідивши вплив трансформації фінансового ринку на соціально-екологічну сферу, ми виявили наступне:

- показники трансформації фінансового ринку та індикатори соціальної сфери мають переважно низький та середній рівень кореляційного зв'язку;
- показники трансформації фінансового ринку та індикатори екологічної сфери практично не мають кореляційного зв'язку.

Стосовно соціальної сфери, то найбільший вплив на її показники мають процеси трансформації банківського та страхового секторів фінансового ринку. Разом з тим, практично відсутній кореляційний зв'язок між показниками трансформації фінансового ринку та обраними індикаторами екологічної сфери, виключенням є середній рівень зв'язку між показниками відношення валових страхових премій до ВВП та викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Подальші дослідження впливу трансформаційних процесів фінансового ринку на соціально-екологічну сферу дозволять виявляти силу та характер подібного взаємозв'язку, що є важливою характеристикою для розуміння відповідних тенденцій під час реалізації концепції сталого розвитку.

Список літератури

1. Баранова В. В. Інтеграційна взаємодія на фінансовому ринку у забезпеченні економічної безпеки національного господарства: методологія, організація та практика: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Запоріжжя, 2020. 431 с.
2. Барановський О. І. Оцінка якості трансформаційних процесів у фінансовому секторі національної економіки: монографія / кол. авторів; ред. О. І. Барановський. Київ: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. 511 с.
3. Квасницька Р. С. Інвестиційний потенціал інститутів фінансового ринку України : монографія. Хмельницький : ПП «Монускрипт», 2015. 314 с.
4. Коваленко В. В. Фінансовий ринок України: сутнісний та функціональний аспекти. *Економічний форум*. 2017. № 2. С. 286-295.
5. Пластун О. Л. Прогнозування фінансових ринків: сучасні концепції та нові підходи: монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. 397 с.
6. Руденко М. В. Теоретичні аспекти взаємодії фінансового та реального секторів економіки. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 1(28). С. 21-29.
7. Сапачук Ю. М. Формування стабілізаційних механізмів сучасного фінансового ринку: автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.01. Київ, 2012. 21 с.
8. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС НБУ, 2008. 348 с.
9. Klein M. W., Olivei G. P. Capital Account Liberalization, Financial Depth, and Economic Growth. *Journal of International Money and Finance*. 2008. №27 (6). P. 861-875.
10. Миркин Я. М., Салин В. М., Добашина И. В. Экономико-статистическое исследование финансовой глубины экономики. *Вестник НГУЭУ*. 2015. №4. С. 24-29.
11. Li T., Zhong J, Xu M. Does the Credit Cycle Have an Impact on Happiness? *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. 17(1). DOI: 10.3390/ijerph17010183.
12. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
13. Статистична інформація. Демографічна та соціальна статистика. Економічна статистика. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html
14. Environmental performance Index. URL: <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/country/ukr>

References

1. Baranova, V. V. (2020). Integration interaction in the financial market in ensuring the economic security of the national economy: methodology, organization and practice (D. Sc.

- Thesis). Economics and management of the national economy. Zaporozhye: Classical private university [In Ukrainian].
2. Baranovsky, O. I. (Ed.) (2018). Estimation of quality of transformation processes in the financial sector of the national economy. Kyiv: SHEI «University of Banking» [In Ukrainian].
  3. Kvasnytska, R. S. (2015). Investment potential of financial market institutions of Ukraine. Khmelnytsky: PE «Monuscript» [In Ukrainian].
  4. Kovalenko, V. V. (2017). Financial market of Ukraine: essential and functional aspects. *Ekonomichnyj forum*, 2, 286-295 [In Ukrainian].
  5. Plastun, O. L. (2014). Forecasting of financial markets: modern concepts and new approaches: a monograph. Sumy: SHEI «UABS NBU» [In Ukrainian].
  6. Rudenko, M. V. (2017). Theoretical aspects of the interaction of financial and real sectors of the economy. *Visnyk Universytetu bankivs'koi spravy*, 1 (28), 21-29 [In Ukrainian].
  7. Sapachuk, Yu. M. (2012). Formation of stabilization mechanisms of the modern financial market (Abstract of Ph.D. Thesis). Economic theory and history of economic thought. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv [In Ukrainian].
  8. Shkolnyk, I. O. (2008). Financial market of Ukraine: current status and development strategy. Sumy: GDP «Dream-1» LTD, UABS NBU [In Ukrainian].
  9. Klein, M. W. & Olivei, G. P. (2008). Capital Account Liberalization, Financial Depth, and Economic Growth. *Journal of International Money and Finance*, 27 (6), 861-875.
  10. Mirkin, Ya. M., Salin V. M. & Dobashina I. V. (2015). Economic and statistical research of the financial depth of the economy. *Vestnik NGUEU*, 4, 24-29 [In Russian].
  11. Li, T., Zhong, J. & Xu M. (2020). Does the Credit Cycle Have an Impact on Happiness? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(1). DOI: 10.3390/ijerph17010183.
  12. Statistics of the financial sector. National Bank of Ukraine (2021). Official web-site. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> [In Ukrainian].
  13. Statistical information. Demographic and social statistics. Economic statistics. State Statistics Service of Ukraine (2021). Official web-site. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html [In Ukrainian].
  14. Environmental performance Index (2021). Retrieved from <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/country/ukr>.